

Alau

TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

PGS,PTS NGUYỄN ANH TUYẾT (chủ biên)
ĐINH VĂN VANG - NGUYỄN THỊ HÒA

TỔ CHỨC, HƯỚNG DẪN
TRẺ MẪU GIÁO CHƠI

TRƯỜNG - CƠ SỞ NHÀ TRẺ
MẪU GIÁO T. 2
THÀNH VIÊN
Số VII 1380/99

NHÀ XUẤT BẢN ĐẠI HỌC QUỐC GIA HÀ NỘI
1996

Chịu trách nhiệm xuất bản:
Giám đốc: NGUYỄN VĂN THỎA
Tổng biên tập: NGHIÊM ĐÌNH VỸ

Biên soạn:
PGS. PTS NGUYỄN ÁNH TUYẾT (chủ biên)
ĐINH VĂN VANG - NGUYỄN THI HÒA

Hội đồng thẩm định:
PTS. TRẦN THI TRỌNG
PTS. ĐÀO THANH ÁNH

Biên tập và trình bày bìa:
ĐINH QUANG HÙNG

LỜI NÓI ĐẦU

Vui chơi là hoạt động chủ đạo của trẻ mẫu giáo. Đó là niềm vui, là hạnh phúc của tuổi thơ. Tổ chức và hướng dẫn trẻ chơi như thế nào để có thể thúc đẩy được sự phát triển của trẻ, đó là mối bận khoăn của các cô giáo cũng như của các bậc cha mẹ.

Đến nay đã có một số sách viết về hoạt động vui chơi của trẻ mẫu giáo, nhưng sách viết về tổ chức và hướng dẫn cho trẻ chơi một cách cụ thể thì còn rất ít.

Lần này Trường Đại học Sư phạm thuộc Đại học Quốc gia Hà Nội cho xuất bản cuốn "Tổ chức, hướng dẫn trẻ mẫu giáo chơi" với mục đích giúp bạn đọc hiểu rõ hơn về các trò chơi và phương pháp tổ chức hướng dẫn cho trẻ mẫu giáo chơi những trò chơi đó.

Đây là cuốn sách thực hành nằm trong giáo trình giảng dạy của các trường sư phạm đào tạo giáo viên mầm non (ở bậc đại học, cao đẳng và trung học).

Tất cả những trò chơi được giới thiệu trong cuốn sách này đều đã được phổ biến rộng rãi trong các trường mẫu giáo ở nhiều địa phương và được các cháu ưa thích. Mỗi trò chơi đều mang đặc trưng riêng và có vị trí nhất định trong sự phát triển của trẻ.

Để giúp giáo viên tổ chức và hướng dẫn trẻ chơi sao cho có hiệu quả cao, đồng thời phát huy được khả năng sáng tạo của từng giáo viên trong từng trò chơi, các tác giả cố gắng nêu rõ bản chất và đặc điểm của mỗi trò

chơi, từ đó mà định ra các phương pháp tổ chức và hướng dẫn, giúp cho giáo viên tìm ra cách chơi phong phú và hấp dẫn đối với trẻ.

Cuốn sách được viết trên cơ sở các thành tựu nghiên cứu về hoạt động vui chơi của trẻ trong nước và ở nước ngoài, và những kinh nghiệm của giáo viên trong thực tiễn giáo dục mầm non của ta.

Cuốn sách "tổ chức, hướng dẫn trẻ mẫu giáo chơi" vừa là giáo trình dùng cho các trường sư phạm của ngành giáo dục mầm non, đồng thời cũng là cuốn sách cần cho tất cả những ai quan tâm đến sự phát triển của trẻ mẫu giáo, nhất là các bậc cha mẹ.

Các tác giả cuốn sách này mong nhận được những ý kiến nhận xét của bạn đọc để bổ khuyết cho những lần xuất bản sau.

Các tác giả

CHƠI VÀ SỰ PHÁT TRIỂN CỦA TRẺ

I - CHƠI LÀ CUỘC SỐNG CỦA TRẺ

Chơi là một hoạt động cần thiết cho mọi người, ở mọi lứa tuổi, nhưng đối với trẻ thơ thì chơi chính là *cuộc sống thực* của chúng. Không chơi đứa trẻ chỉ tồn tại chứ không phải là sống. Đặc biệt ở tuổi mẫu giáo, chơi lại là *hoạt động chủ đạo* đối với sự phát triển của trẻ. Nhiều trò chơi xuất hiện ở lứa tuổi này, như trò chơi đóng vai theo chủ đề, trò chơi xây dựng, trò chơi học tập, trò chơi vận động, trò chơi đóng kịch v.v... trong đó trò chơi đóng vai theo chủ đề giữ vị trí trung tâm. Vì trò chơi này giúp giải quyết một mâu thuẫn quan trọng trong sự phát triển của trẻ lên ba, khi ý thức về bản thân đang được hình thành. Đó là mâu thuẫn giữa một bên là nguyện vọng của trẻ được sống và làm việc như những người lớn xung quanh, một bên là khả năng còn quá non nớt của chúng. Lúc này trẻ không thể làm như thật được, đành phải làm giả vờ trong các trò chơi vậy. Cùng với sự phát triển của trò chơi này kéo theo sự ra đời của nhiều loại trò chơi khác, ngày càng phong phú và phức tạp hơn, nhu cầu được chơi cũng ngày càng bức bách hơn, chơi trở thành hoạt động chủ đạo, *trở thành cuộc sống của trẻ*.

Trong khi chơi trẻ hoạt động sôi nổi, thật hết mình và thật chủ động như trong chính cuộc sống thực của mình vậy. Hãy thử quan sát các cháu bé đang chơi:

Đây là một cháu đang cố hết sức mình để đẩy mấy chiếc ghế mà cháu tưởng tượng là mình đang cố lái con thuyền vượt sóng to gió lớn, kia là một tốp đang chơi dạy học mà "cô giáo" tuy cũng chỉ bé tí tẹo như học trò nhưng cũng rất chủ động trong vai của mình, cũng nhận xét khen thưởng, quở phạt, dặn dò học sinh.

Trong khi chơi trẻ thả sức mà suy nghĩ, tìm tòi, ước mơ, tưởng tượng, và tưởng tượng mới phong phú làm sao: nào là lái ô tô, chữa bệnh, thậm chí bay cả vào vũ trụ. Một cháu yếu ớt cũng có thể tưởng mình là lực sĩ. Trong lúc chơi, không những trẻ có thể làm được mọi việc, mà còn có thể cố bất cứ cái gì mình muốn, điều đó cũng chỉ xảy ra trong khi chơi: Muốn có ngựa thì dùng chiếc gậy hoặc tàu lá cau kẹp giữa hai đùi để cưỡi, muốn có đoàn tàu hỏa thì xếp mấy chiếc ghế hoặc mấy viên gạch nối đuôi nhau, muốn làm "cô dâu" hay nàng công chúa thì tha hồ tự trang điểm bằng những hoa tai, những vòng tay hay vòng cổ bằng những sợi dây, hoa hay lá... Trò chơi làm nảy sinh ở trẻ những ảo tưởng và đó thực sự là những giây phút hạnh phúc nhất của tuổi thơ. Những ảo tưởng vừa ngây thơ, vừa phi lí này không chỉ đem lại cho lứa tuổi thơ niềm vui, mà chúng cũng rất cần cho mỗi người lớn sau này, dù đó là người lao động chân tay, nhà khoa học hay nghệ sĩ. Trẻ thơ cần có ảo tưởng, vì vậy việc nuôi dưỡng ảo tưởng cho trẻ thơ là một trong những nhiệm vụ quan trọng của giáo dục mầm non. Phương tiện có hiệu quả nhất trong việc nuôi dưỡng ảo tưởng là trò chơi và chuyện cổ tích. Thiếu trò chơi và chuyện cổ tích thì trẻ em sẽ khô cằn, khó mà phát triển được bình thường.

Trò chơi giúp trẻ phát triển các chức năng tâm lí và hình thành nhân cách. Trong khi chơi, trẻ có dịp

thể hiện xúc cảm của mình, đặc biệt là khi đóng vai các nhân vật trong trò chơi. Nếu đóng vai người mẹ, trẻ sẽ có cảm giác như mình đang làm mẹ và càng đóng tốt vai của mình bao nhiêu, trẻ càng dễ thông cảm và yêu mến mẹ bấy nhiêu. Nếu trẻ đóng vai bác sĩ, trẻ sẽ có thái độ ân cần, chia sẻ nỗi đau đớn với người bệnh. Thậm chí khi tham gia vào trò chơi đánh trận giả, trẻ sẽ biết được đánh nhau là như thế nào, và thấy không cần phải tham gia vào một trận đánh nhau thực sự. Trẻ hiểu được các mối quan hệ, các cách ứng xử và nhiều điều khác bằng sự trải nghiệm của mình thông qua các trò chơi một cách nhanh hơn, bền vững hơn là những lời dạy bảo, răn đe của người lớn.

Khi chơi cũng là dịp tốt nhất để trẻ phát hiện, thăm dò thế giới xung quanh, qua đó mà kích thích tính tò mò, óc quan sát, năng lực phán đoán, trí tưởng tượng... Chính vì vậy mà nhiều nhà giáo dục đã gọi trò chơi là trường học của cuộc sống. Trẻ cần chơi như cần ăn no, mặc ấm. Trò chơi nuôi dưỡng tâm hồn trẻ mà không gì có thể thay thế được. Không tạo điều kiện cho trẻ chơi cũng tức là đã ngăn chặn con đường phát triển tự nhiên của chúng. Tạo điều kiện cho trẻ chơi, trước hết cần biết cách tổ chức các trò chơi.

II - TỔ CHỨC CHO TRẺ CHƠI LÀ TỔ CHỨC CUỘC SỐNG CỦA TRẺ

Nếu chơi là cuộc sống của trẻ, thì việc tổ chức cho trẻ chơi chính là tổ chức cuộc sống của chúng. Cuộc sống do người lớn tổ chức phải mang lại cho trẻ niềm vui và hạnh phúc, làm cho trẻ được sống một cách chủ động và hào hứng. Muốn vậy cần phải chú ý một số điểm khi tổ chức cho trẻ chơi.

1 - Trước hết, trò chơi phải *hấp dẫn*, gây hứng thú cho trẻ. Chơi bao giờ cũng phải vui, hay nói một cách khác, vui là một thuộc tính bản chất của chơi. Khác với học tập và lao động, chơi là một hoạt động không mang tính chất bắt buộc. Trẻ đến với trò chơi là hoàn toàn tự nguyện, thích mà chơi chứ chẳng ai ép buộc được. Do đó tổ chức cho trẻ chơi điều cần nhớ trước tiên là không được áp đặt gò bó, đặt ra nhiều quy định buộc trẻ phải tuân theo một cách máy móc. (Như quy trình chặt chẽ mà một số nơi đã quy định cho các trường mẫu giáo của ta hiện nay: Bước 1 là bàn bạc thỏa thuận, bước 2 là tiến hành chơi, bước 3 là rút kinh nghiệm).

2. Khi chơi, phải để trẻ được *tự nguyện, tự do và thoải mái*.

Tổ chức cho trẻ chơi tức là gợi ý, hướng dẫn sao cho trẻ có thể *tự chơi*, phát huy cao độ *tính tự lực* của trẻ, không làm thay hoặc chơi hộ, vì chơi là *hoạt động độc lập* của trẻ. Được độc lập trong khi chơi, trẻ sẽ dễ dàng phát huy nhiều sáng kiến nỗ lực vượt mọi khó khăn và biết tìm cách khác phục những trở ngại trong quá trình chơi, qua đó mà trưởng thành về mặt ý chí.

3. Cần giúp trẻ thiết lập những mối quan hệ tốt đẹp với bạn bè trong nhóm chơi. Ở lứa tuổi mẫu giáo, một cái "xã hội trẻ em" đang được hình thành, thì các mối quan hệ bạn bè cũng trở nên phức tạp hơn, nếu không tổ chức tốt thì có thể dẫn tới xung đột.

Trong các trò chơi, đặc biệt là trò chơi đóng vai theo chủ đề là loại trò chơi mô phỏng cuộc sống xã hội của người lớn, khi tổ chức loại này cần lưu ý đến các quan hệ giữa người và người mà trẻ mô phỏng vào trò chơi, sao cho những quan hệ đó phải là những quan hệ

tốt đẹp với những tình cảm yêu thương, giàu lòng nhân ái. Mặc khác, trong khi chơi lại phải lưu ý tới những quan hệ các cháu chơi với nhau, sao cho giữ được không khí hòa thuận, thân ái, bảo đảm cho cuộc chơi thành công. Thường thì sự tan rã của cuộc chơi phần nhiều lại xuất phát từ sự tan rã trong các mối quan hệ giữa trẻ em trong cùng nhóm chơi.

4. Trò chơi cần được lựa chọn theo phương hướng có lợi nhất đối với sự phát triển của trẻ.

Muốn vậy, trước hết trò chơi phải có nội dung lành mạnh bổ ích, có tác dụng rèn luyện và phát triển các chức năng sinh lí và tâm lý. Cần tránh những trò chơi mang nội dung xấu, bắt chước những hiện tượng tiêu cực, kém văn hóa trong xã hội (như uống rượu, đánh chửi, gây gổ lẫn nhau...).

5. Trò chơi phải phong phú, thỏa mãn nhu cầu phát triển về nhiều mặt của trẻ. Tránh tình trạng để trẻ chỉ biết chơi có vài trò, rồi cứ lặp đi lặp lại từ ngày này qua ngày khác một cách đơn điệu và nghèo nàn, làm cho trẻ chóng chán và không thúc đẩy được sự phát triển của chúng.

Tổ chức cho trẻ chơi là một việc làm không đơn giản, phải làm sao vừa tránh áp đặt gò bó, vừa tránh thả nổi, mặc cho trẻ muốn chơi gì và chơi như thế nào thì chơi. Tổ chức một trò chơi còn khó hơn tổ chức một tiết học (đặc biệt các tiết học rập khuôn theo tiết học ở trường phổ thông) như hiện nay. Người tổ chức trò chơi không những phải có lòng say mê, óc sáng tạo, mà phải có tâm hồn tươi trẻ, biết nhập vai khi cần thiết để cùng các cháu giải quyết những tình huống nảy sinh trong khi chơi "Chơi mà học, học mà chơi", đó là phương thức giáo dục độc đáo đối với trẻ thơ, mà bí

quyết thành công ở đây là *cách tổ chức cho trẻ chơi như thế nào?*

Nói đến chơi là phải nói tới *đồ chơi*, vì đồ chơi là phương tiện để chơi. Sắm đồ chơi cho trẻ là một việc cần làm như mua sắm thức ăn, quần áo vậy.

Khi sắm đồ chơi cho trẻ, người lớn cần chú ý những điểm như: đồ chơi phải *an toàn*, tránh những đồ chơi sắc nhọn dễ gây xước da, hoặc những thứ độc hại (như loại đồ nhựa xấu, có nhuộm màu bằng phẩm hoặc sơn độc...).

Đồ chơi phải là những thứ trẻ có thể *hành động trực tiếp* hoặc được sử dụng một cách tự do vào trò chơi. Một chiếc ô tô làm bằng gỗ tạp mà trẻ có thể lắp vào tháo ra, có ý nghĩa hơn là một chiếc ô-tô bằng nhựa sắc sỡ, đẹp đẽ mà trẻ chỉ được ngắm chứ không được phép sờ mó vào. Một con búp bê tóc vàng óng ánh, quần áo bóng bẩy được trưng bày trong tủ kính để ngắm không làm cho em bé gái thích bằng một con búp bê bằng nhựa đơn sơ nhưng nó lại có thể tha hồ bế ẵm, tắm rửa, thay quần áo y như đối với một em bé thật. Tóm lại, loại đồ chơi kích thích trẻ hành động cần hơn loại chỉ để cho trẻ ngắm nghĩa từ xa.

Đồ chơi phải *phong phú*, nhiều dạng, nhiều vẻ để có thể đáp ứng với nhiều loại trò chơi. Tốt nhất là những đồ chơi mang *tính đa năng* mà trẻ có thể tận dụng một cách linh hoạt vào nhiều tình huống chơi khác nhau, gọi cho chúng có nhiều sáng kiến.

Đồ chơi cũng cần mang *tính thẩm mỹ tốt*, hấp dẫn trẻ bằng vẻ đẹp lành mạnh, trong sáng, giúp hình thành năng khiếu ở trẻ. Những đồ chơi dị dạng xấu xí, những mặt nạ gớm ghiếc, những con vật hình thù quái dị... đều cần tránh. Đây cũng là một nhiệm vụ cao cả

mà các nhà mỹ thuật tạo dáng có thể đóng góp trong việc thiết kế mẫu đồ chơi vừa mang tính thẩm mỹ cao lại vừa hấp dẫn được trẻ thơ.

Nên khuyến khích các cháu nhỏ tự làm và tìm kiếm đồ chơi với sự giúp đỡ của người lớn.

Bên cạnh đồ chơi, *chỗ chơi cho trẻ* cũng là một vấn đề cần được quan tâm. Cần tạo cho trẻ những không gian thỏa đáng để chơi. Gần đây, tệ lấn chiếm chỗ chơi của trẻ đang diễn ra khá nghiêm trọng ở nhiều địa phương. Nước ta đất hẹp người đông, nhiều trường lớp mẫu giáo còn chật chội, nhưng không vì thế mà không thể thu xếp được những khoảng không gian cần thiết cho trẻ chơi. Không ít nơi do có được nhận thức đúng đắn và sự quan tâm đúng mức của các cấp chính quyền, các trường, lớp mẫu giáo cùng gia đình các cháu, trẻ vẫn có được những không gian hợp lí để chơi.

*

* *

Đối với trẻ em, vui chơi là để rèn luyện các chức năng tâm lí và sinh lý, để giải tỏa những căng thẳng về tinh thần, chơi là để phát triển các mặt tâm hồn và thể chất, chơi là để học làm người, để phát triển nhân cách một cách toàn diện.

Trong các quyền của trẻ em *quyền được chơi phải được coi là một quyền cơ bản*, ngang với quyền được chăm sóc, nuôi dưỡng hay quyền được học hành. Thế nhưng trên thực tế hiện nay, kể cả trong các trường lớp mẫu giáo, hoạt động vui chơi của trẻ vẫn chưa được quan tâm đúng mức, hoặc là còn gò bó, hoặc là bị thả nổi. Hướng dẫn và tổ chức cho trẻ chơi một cách thoả mái và bổ ích là một nhiệm vụ quan trọng của các cô mẫu giáo, các bậc cha mẹ, và những người lớn

nói chung. Làm tốt nhiệm vụ này, là chúng ta đã mang lại niềm vui và hạnh phúc cho tuổi thơ.

Tạo điều kiện cho trẻ chơi chính là mở những con đường để trẻ có thể phát triển một cách tự nhiên.

TRÒ CHƠI ĐÓNG VAI THEO CHỦ ĐỀ (TCDVTCD)

I - BẢN CHẤT CỦA TRÒ CHƠI ĐÓNG VAI THEO CHỦ ĐỀ

TCDVTCD là một loại trò chơi mà trong đó trẻ em mô phỏng lại một mảng nào đó của cuộc sống người lớn trong xã hội bằng việc nhập vào các vai (tức là đóng vai) để hành động giống như người lớn theo chức năng xã hội và những mối quan hệ giữa họ.

Chẳng hạn trong trò chơi gia đình, trẻ có thể đóng các vai như: cha, mẹ, con cái... Ở đây cha mẹ thì chăm sóc, dạy dỗ con cái, còn con cái thì vâng lời và giúp đỡ cha mẹ. Tất nhiên mọi việc đều chỉ là mô phỏng lại sinh hoạt của gia đình.

Khi tham gia vào trò chơi ĐVTCD, trẻ được thỏa mãn nguyện vọng là sống và hoạt động như người lớn. Trong trò chơi này, lần đầu tiên mối quan hệ giữa người với người được thể hiện ra một cách khách quan trước trẻ.

Qua đó trẻ có thể hiểu được mỗi người trong xã hội đều có nghĩa vụ và quyền lợi của mình đối với bản thân cũng như đối với những người chung quanh.

Có thể nói rằng TCDVTCD là một hình thức độc đáo của sự tiếp xúc giữa trẻ với cuộc sống của người

lớn. Tại sao trẻ em, nhất là TMG lại thích chơi trò chơi này?

Như chúng ta đã biết, vào tuổi lên 3 tính độc lập của trẻ đang được phát triển nhanh, trẻ muốn tự mình làm mọi việc như người lớn, nhưng khả năng còn quá non nớt, trẻ không thể làm nổi những việc đó. Để giải quyết mâu thuẫn này, trẻ phải tìm đến một hoạt động mới: TCDVTCD xuất hiện. Ở đây trẻ không làm thật mọi việc như người lớn, mà chỉ làm giả vờ, làm chơi thôi (tức là đóng vai).

Bắt đầu từ đó, HDVC mà trung tâm là TCDVTCD dần dần phát triển để chiếm vị trí ưu thế trong hoạt động của trẻ MG. Hoạt động với đồ vật nguyên là hoạt động chủ đạo của trẻ trước đây nay lùi lại xuống hàng thứ hai (tuy nó vẫn đang tiếp tục phát triển) nhường *vai trò chủ đạo* cho hoạt động vui chơi, tạo ra một chuyển biến cơ bản trong đời sống tâm lí của TMG - trẻ *bắt đầu bước vào giai đoạn hình thành nhân cách*.

Để hiểu rõ thêm bản chất của TCDVTCD, chúng ta cần nêu lên những đặc điểm chủ yếu và vai trò của nó đối với sự phát triển của TMG.

1. Gọi là TCDVTCD trước hết là vì trò chơi này bao giờ cũng có **chủ đề**. Trong khi chơi trẻ phản ánh cuộc sống xung quanh rất đa dạng với các mảng hiện thực hết sức phong phú. *Các mảng hiện thực được phản ánh vào trò chơi được gọi là chủ đề của trò chơi*. Chủ đề của trò chơi cũng mang tính muôn màu, muôn vẻ, ta có thể kể đến như chủ đề sinh hoạt gia đình, chủ đề bán hàng, chủ đề giao thông vận tải... Phạm vi hiện thực mà trẻ tiếp xúc càng rộng bao nhiêu thì các chủ đề của trò chơi càng phong phú bấy nhiêu. Trong khi chơi mọi hành động của trẻ đều xoay quanh chủ đề

của trò chơi dựa vào những biểu tượng sinh động của chính các cháu về cuộc sống đang diễn ra hàng ngày.

2. Để TCDVTCD được thực hiện, trẻ cần phải đóng vai, tức là mượn mình vào vị trí của một người lớn nào đó và bắt chước hành động của họ như là để thực hiện các chức năng xã hội. *Vai chơi là yếu tố quan trọng để tạo nên trò chơi.* Trong vai chơi trẻ thực hiện một công việc nào đó mang tính chất nghề nghiệp như lái xe, dạy học, chữa bệnh...

Đóng vai là con đường để trẻ thâm nhập vào cuộc sống của người lớn xung quanh. TCDVTCD có thành công hay không phụ thuộc phần lớn vào việc trẻ có đóng được vai hay không. Do đó có thể coi đóng vai là hành động chủ yếu của trò chơi.

3. TCDVTCD là trò chơi mô phỏng lại cuộc sống xung quanh của người lớn, mà hoạt động của họ trong xã hội lại không mang tính chất riêng lẻ, đơn độc. Hoạt động của mỗi người bao giờ cũng có liên quan đến hoạt động của nhiều người khác, nghĩa là hoạt động của con người phải mang tính xã hội. Sự hợp tác giữa nhiều người trong một cộng đồng hoặc giữa nhóm người này với nhóm người khác là đặc trưng của xã hội loài người. Bởi vậy để tiến hành TCDVTCD cần phải có nhiều trẻ em tham gia, cùng hoạt động với nhau, nghĩa là có bạn để cùng chơi. Tính hợp tác là một nét phát triển mới, một nét tiêu biểu trong hoạt động vui chơi của trẻ MG.

Bản chất của TCDVTCD là mô hình hóa những quan hệ xã hội mà trẻ chịu sự chi phối của chúng. Đó là những quan hệ giữa những người lớn với nhau trong xã hội được trẻ quan tâm và trở thành đối tượng hành động của chúng.

Trong TCDVTCD các quan hệ xã hội được bộc lộ ra rõ rệt. Sức sống của TCDVTCD là ở chỗ, nó tạo ra được những mối quan hệ giữa các vai chứ không phải là ở những hành động với các đồ vật, đành rằng khi đóng vai trẻ cũng cần hành động với các đồ vật như người lớn.

Hãy quan sát trò chơi "bệnh viện". Em bé đóng vai bác sĩ, đội mũ, mặc áo choàng và đeo khẩu trang, cầm cái ống nghe (làm bằng cọng đu đủ) rồi đặt lên ngực, lên lưng "người bệnh", sau đó ngồi vào bàn ghi đơn...

Chuỗi thao tác đó chỉ thuần về kỹ thuật, về NGHĨA, chưa nói lên bản chất của TCDVTCD. Khâu quan trọng nhất của trò chơi này là "bác sĩ" vỗ nhẹ vào vai người bệnh, nói với một giọng đầy thông cảm: "Tôi đã khám bệnh cho bác rồi, bác cầm lấy đơn ra mua thuốc" rồi ân cần đưa đơn cho người bệnh, dặt tay người bệnh ra cửa, còn nói thêm: "Bác đừng lo!". Đây mới chính là cái Ý^{***} của trò chơi, là cái cơ bản nhất của nó. Đó mới chính là mặt xã hội được thể hiện ở thái độ, động cơ, ở những mối quan hệ mà trẻ thiết lập được giữa các vai.

Mỗi trò chơi đều có hai mặt: Mặt thứ nhất là *động cơ, có tính xã hội* (tức là Ý); Mặt thứ hai là kỹ thuật (bao gồm các thao tác (tức là NGHĨA)).

Trò chơi đóng vai theo chủ đề nhằm vào Ý, tức là nhằm vào hình thành động cơ của trẻ em được biểu hiện trong những mối quan hệ xã hội (dù chỉ là mô phỏng). Tất nhiên nó còn bao gồm cả mặt kỹ thuật -

*^{***} Значение (tiếng Nga), Signification (tiếng Pháp)

^{} Цель (tiếng Nga), Sens (tiếng Pháp)

những thao tác với đồ vật, nhưng mặt này chỉ là để hỗ trợ cho mặt thứ nhất.

Nhờ có trò chơi ĐVTCD, mỗi em bé không tự coi mình bằng con mắt chủ quan^{ego}, như lối mới lên 3, mà là người khác, như một nhân vật của đời sống xã hội. Thế là bằng TCDVTCD, *đảm nhiệm một chức năng xã hội* trẻ em tự biến mình thành một nhân cách của xã hội, một con người như mọi người (vì trẻ có thể đóng bất cứ vai nào).

Điều quan trọng trong TCDVTCD là ý nghĩa xã hội, bất cứ ai cũng phải tuân theo những quy tắc xã hội (được trẻ mô phỏng vào trò chơi như mua hàng thì phải trả tiền, ô tô phải đi đúng đường...). Chơi như thế trẻ tự nguyện chấp nhận những chuẩn mực của đời sống xã hội, của những quan hệ giữa người lớn với nhau, giữa trẻ em với người lớn... Từng tí một, trẻ chuyển những quan hệ xã hội khách quan vào trong nhân cách của mình, tạo ra đời sống nội tâm, tạo ra sự trải nghiệm. Kết quả là tạo ra một cách nhìn nhận bản thân mình tức là sự hình thành ý thức cá nhân - cái cốt lõi trong nhân cách của mỗi người.

4. TCDVTCD mang tính biểu trưng cao hay còn gọi là *chức năng ký hiệu - tượng trưng*. Trong khi chơi mỗi đứa trẻ đều tự nhận cho mình một vai nào đó và thực hiện những hành động của vai. Nhưng đây chỉ là hành động ngụ ý (giả vờ) mà thôi. Chẳng hạn, trong trò chơi "khám bệnh", bé Vân là "bác sĩ" bé Dũng là "bệnh nhân". Khái niệm "bác sĩ" và "bệnh nhân" được xác định bởi chức năng và mối quan hệ giữa họ: bác sĩ "khám bệnh" cho "bệnh nhân" - người bị ốm. "Bác sĩ",

^{ego} Ego - centrisme.

"bệnh nhân" và cả đồ dùng (ống nghe, thuốc men...) đều là giá vờ, đều mang ý nghĩa tượng trưng, nhưng lại rất thực đối với trẻ em, vì nó đã phản ánh một điều rất thực đã xảy ra như vậy trong cuộc sống. Sự kiện đó đã cho ra đời một chức năng mới của ý thức: Đó là *chức năng ký hiệu - tượng trưng*. Nhờ đó trẻ có thể bước sang một loại hình mới của việc nhận thức thế giới hiện thực, một loại hình đặc trưng của con người: đó là sự nhận thức hiện tượng thông qua một hệ thống ký hiệu (như ký hiệu toán học, hóa học, âm nhạc, tạo hình...). Chức năng ký hiệu - tượng trưng cho phép trẻ tách hành động khỏi đồ vật thật, mà hành động với những vật thay thế. Chẳng hạn khi trẻ phi ngựa bằng chiếc gậy, thì hành động đó mất đi ý nghĩa thực tiễn của nó mà biến thành một ký hiệu đánh dấu việc cỡi ngựa và chiếc gậy ở đây chỉ là đồ vật thay thế cho con ngựa. Khi bắt đầu biết dùng đồ vật thay thế cũng tức là trẻ bắt đầu biết dùng những ký hiệu - tượng trưng để nhận thức thế giới. Nhờ đó các chức năng tâm lý bậc cao (như tư duy, tưởng tượng, tình cảm v.v...) đều được phát triển tốt.

II - TÓ CHỨC TRÒ CHƠI ĐÓNG VAI THEO CHỦ ĐỀ CHO TRẺ MẪU GIÁO

1 - Những yêu cầu và biện pháp cần thiết trong việc tổ chức trò chơi DVTCD cho trẻ mẫu giáo

a - Cần tôn trọng tính tự nguyện tự do của trẻ trong khi chơi, chơi là một hoạt động không mang tính chất bắt buộc, trẻ thích mà chơi, chứ không ai có thể áp đặt được. Muốn cho trẻ tự nguyện đến với trò chơi cần phải có những biện pháp lôi cuốn như:

- Bày ra các trò chơi có nội dung hay, thông qua lời giới thiệu, gợi ý hay chuyện kể của người lớn... làm dấy lên ở trẻ nhu cầu, nguyện vọng đến với trò chơi, muốn nhập vào các vai để làm những điều giống với người lớn mà mình thích thú.

- Cần thay đổi hình thức chơi, vai chơi để khỏi gây nhàm chán. Cùng một chủ đề nhưng mỗi lúc chơi lại tạo ra những tình huống mới, đặc biệt là vai chơi cần được luân lưu, không nên cứ để cho một đứa trẻ nào đó luôn luôn đóng một vai nhất định.

- Tránh không được áp đặt gò bó, bắt buộc trẻ phải chơi trò này hay trò khác hoặc chỉ định trẻ phải đóng vai này hay vai nọ. Khi chơi cần phải để trẻ tự do lựa chọn hoặc thỏa thuận với nhau một cách tự nguyện. Nếu trẻ không muốn chơi thì cũng đừng ép.

b - Cần phát huy tính tự lực, chủ động của trẻ trong khi chơi. Muốn vậy cần phải:

- Không làm hộ, làm thay, làm sẵn cho trẻ mọi thứ mà cần hướng dẫn để trẻ tự giải quyết các vấn đề nảy sinh trong khi chơi.

- Khuyến khích, động viên kịp thời những cháu có nhiều sáng kiến trong khi chơi như việc tìm kiếm đồ chơi mới, giải quyết tình huống có vấn đề trong trò chơi hoặc thay đổi kiểu chơi.

c - Cần mở rộng chủ đề và làm phong phú nội dung chơi. Để đạt được điều đó cần phải:

- Cho trẻ tiếp xúc nhiều với cuộc sống người lớn qua các cuộc tham quan, trò chuyện với người lớn ở các ngành nghề trong xã hội (tuy còn nông cạn và thiên về dáng vẻ bề ngoài).

- Cho trẻ xem nhiều tranh ảnh, ti vi, phim về các hoạt động của người lớn.

- Nghe kể các chuyện cổ tích hay chuyện người thật việc thật.

Vốn biểu tượng càng phong phú, vốn kinh nghiệm càng dồi dào càng dễ mở rộng chủ đề chơi.

d - Tạo các tình huống để trẻ bộc lộ xúc cảm hay thể hiện cách ứng xử đẹp. Chẳng hạn trong trò chơi dạy học, cô giáo bỗng dung bị mệt, học sinh phải làm gì để chăm sóc cô, hoặc trong trò chơi bán hàng, người mua hàng bị đánh mất tiền (tức là mảnh giấy), trong trường hợp này người bán hàng cần tỏ ra thông cảm, không nỡ bán đắt. Những xúc cảm ấy tuy được biểu hiện trong trò chơi nhưng lại rất chân thực.

Đặt ra các vấn đề kêu gọi trí thông minh của trẻ trong cách giải quyết. Chẳng hạn trong trò chơi xây dựng, một bác công nhân bị tai nạn nhưng không tìm được xe để đi cấp cứu tại bệnh viện - lúc đó có thể một công nhân khác chạy bộ đến bệnh viện mời bác sĩ đi xe đạp đến cấp cứu ngay ở hiện trường.

e - Giúp trẻ thiết lập và điều chỉnh các mối quan hệ giữa các vai và giữa các thành viên trong trò chơi. Điểm riêng biệt trong trò chơi ĐVTCD so với những trò chơi khác là trong khi chơi trẻ phải thiết lập những mối quan hệ giữa vai mình đóng với các vai khác. Không thiết lập được những mối quan hệ ấy thì trò chơi cũng coi như không thành. Chẳng hạn trong trò chơi "nấu ăn" nếu trẻ chỉ biết cầm đũa quấy vào xoong thì đó chỉ là hành động với đồ vật chứ chưa phải là hành động của một vai trong trò chơi ĐVTCD. Chỉ khi nào trẻ biết mình nấu cơm cho ai ăn, mua gạo ở người